

9. Киселев А.А. «Революционная повседневность» членов партии социалистов-революционеров в начале XX века / А.А. Киселев // Омский научный вестник. – 2014. – № 3(129). – С. 17–21.
10. Терроризм в современном мире. Опыт междисциплинарного анализа (материалы «круглого стола») // Вопросы философии. – 2005. – № 6. – С. 3–36.
11. Сухова О.А. Революционный терроризм в России конца XIX–XX века: историография, методология, факты / О.А. Сухова // Исторический вестник. Терроризм в России в начале XX в. / под общ. ред. С.В. Девятова. – М., 2012. – Т.2 [149]. – С. 136–173.
12. Городницкий, Р.А. Боевая организация партии социалистов-революционеров в 1901–1911 гг.: [монография] / [Р.А. Городницкий]. – М. : «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 1998. – 239 с.
13. Аликина Ю.И. Социалисты-революционеры и террор / Ю.И. Аликина // Вестник Красноярского государственного педагогического университета им. В.П. Астафьева. – 2013. – № 2(24). – С. 232–235.
14. Да здравствует «Народная Воля»! Исторический сборник. – Paris. – 1907. – № 1. – 96 с.
15. Фролов Г. Террористический акт над самарским губернатором / Г.Фролов // Каторга и ссылка. Историко-революционный вестник ; под ред. В. Виленского (Сибирякова). – 1924. – № 1(8). – С. 114–120.
16. Нестроев Гр. Из дневника максималиста / Гр. Нестроев. – Париж, 1910. – 224 с.
17. Союз эсеров-максималистов. 1906–1924 гг. Документы, публицистика / сост. Д.Б. Павлов. – М. : «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2002. – 423 с.
18. Иван Платонович Каляев (отдельный оттиск из «Рев. Росс.»). – Б.м. : Тип. партии социал.-революционеров, 1905. – 48 с.

ФИЛЬ Р. С.,
начальник II науково-дослідного
відділу науково-дослідної лабораторії
криміналістичної та спеціальної техніки
(Державний науково-дослідний
інститут Міністерства внутрішніх
справ України)

УДК 343.533

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ПРАВА ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

У статті розглядаються чинні нормативно-правові акти, які забезпечують режим кримінально-правової охорони права промислової власності на території України. Вивчається склад злочинів проти права промислової власності за Кримінальним кодексом України, а також вказується специфіка доведення їх предметів. Надаються пропозиції щодо шляхів усунення існуючих прогалин законодавчої бази.

Ключові слова: інтелектуальна власність, промислова власність, Кримінальний кодекс України, злочини проти права на об'єкти промислової власності.

В статье рассматриваются действующие нормативно-правовые акты, которые обеспечивают режим уголовно-правовой охраны прав промышленной собственности на территории Украины. Изучается состав преступлений против права промышленной собственности по Уголовному кодексу Украины, а также указывается специфика обоснования их предметов. Предлагаются пути устранения существующих пробелов законодательной базы.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, промышленная собственность, Уголовный кодекс Украины, преступления против права на объекты промышленной собственности.

The article deals with the current regulations, which provide a mode of criminal legal protection of industrial property rights in Ukraine. We study the structure of crimes against industrial property rights under the Criminal Code of Ukraine, as well as indicate the specifics of their study subjects. The ways of eliminating existing legal framework gaps.

Key words: intellectual property, industrial property, the Criminal Code, crime against the rights of industrial property.

Вступ. Із підписанням у 2014 році Угоди про асоціацію із Європейським Союзом Україна зобов'язалась гармонізувати національну систему охорони та захисту прав інтелектуальної власності (далі – ІВ) відповідно до Глави 9 «Інтелектуальна власність» Угоди. За цією угодою Україна має забезпечити належний захист цих прав у найближчі роки [1].

Промислова власність (далі – ПВ) разом з авторським й суміжними правами утворюють систему права ІВ. Право ПВ захищає форму реалізації ідеї. Більшість об'єктів промислової власності потребують реєстрації з метою отримання зацікавленою особою правової охорони. Охорона права ПВ забезпечується цивільним, адміністративним, митним та кримінальним законодавством. Останнє застосовується як крайній засіб і лише для кримінально-правової охорони таких прав від суспільно-небезпечних посягань.

Питання кримінально-правової охорони об'єктів ПВ були предметом дослідження відомих українських та іноземних науковців: М.М. Дімітрова, В.Д. Гулкевича, А.С. Нерсисяна, В.Б. Харченка, Ю.О. Кульчинської, О.В. Новіков, О.С. Парамонові, Д.А. Гирка, В.С. Дроб'язка, Д.В. Молчанова, Р.О. Долотова, А.Х. Гацולהвої, М.В. Воцинського, М.Ю. Бондарева, А.Н. Батутіна, С.М. Баймолдіна, Д. Лонг, П. Рей та ін.

Однак, попри широкий спектр дослідження науковців сфери ІВ, фрагментально розкритими залишаються питання щодо нормативно-правового забезпечення режиму кримінально-правової охорони права ПВ на території України, що детермінує актуальність обраної теми статті.

Постановка завдання. Мета дослідження – розгляд чинних нормативно-правових актів, які забезпечують режим кримінально-правової охорони права ПВ на території України.

Результати дослідження. Важливе місце у створенні правової системи охорони права ІВ, в тому числі ПВ, посідає основний закон України – Конституція. Вагомою складовою конституційно-правового статусу людини є закріплені в Конституції норми стосовно забезпечення кожній людині права володіти, користуватися й розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної творчої діяльності. Також свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист ІВ, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності [2, ст. 41 та 54].

З метою правового забезпечення охорони прав людини і громадянина на права ІВ від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання злочинам у Кримінальному кодексі України (далі – ККУ) передбачена відповідальність за наступні порушення прав на об'єкти права ІВ: а) порушення прав на об'єкти авторського права та суміжних прав (ст. 176); б) порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок,

топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію (ст. 177); в) незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва (ст. 203-1); г) незаконне виготовлення, підроблення, використання або збут незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених контрольних марок (ст. 216); д) незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару (ст. 229); е) незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю (ст. 231); є) розголошення комерційної або банківської таємниці (ст. 232) [3].

З огляду на те, що у ККУ є низка статей, які передбачають відповідальність за злочини проти об'єктів ІВ, для повноти дослідження питання кримінально-правової охорони права ПВ необхідно спочатку визначити, що являє собою ПВ й встановити об'єкти, які відносять до неї.

Цивільно-правовий режим охорони прав ІВ в Україні утворився в 2003 році з прийняттям Книги четвертої «Право інтелектуальної власності» Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ) [4]. Саме в цьому консолідованому акті відображено загальні положення цивільно-правового регулювання суспільних відносин, які виникають у сфері ІВ.

Правові норми, які містяться в главі 35 ЦКУ «Загальні положення про право інтелектуальної власності», регулюють наступні питання: поняття права ІВ; співвідношення права ІВ та права власності; об'єкти і суб'єкти права ІВ; підстави набуття права ІВ; особисті немайновими і майновими правами ІВ; строки чинності права ІВ; використання об'єктів права ІВ та передання майнових прав на них; здійснення прав ІВ, які належать кільком особам; права ІВ на об'єкти, що створені у зв'язку з виконанням трудового договору або за замовленням; наслідки порушення прав ІВ; захист прав ІВ судом [4, гл. 35]. Інші глави Книги четвертої ЦКУ регулюють норми, пов'язані з охороною прав на об'єкти права ІВ, а саме: об'єкти авторського права і суміжних прав; наукові відкриття; винаходи, корисні моделі, промислові зразки; компонування (топографії) інтегральних мікросхем; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин; породи тварин; комерційні (фірмові) найменування; торговельні марки (знаки для товарів і послуг); географічні зазначення (зазначення походження товарів) та комерційну таємницю [4].

З огляду на перераховані норми ЦКУ можна відмітити прогалини в питанні визначення терміну ПВ та переліку об'єктів, які до неї відносяться. На відміну від національного законодавства, термін ПВ визначено в Паризькій конвенції про охорону ПВ від 20 березня 1883 року, яка набула чинності в Україні 25 грудня 1991 року. Відповідно до ст. 1 поняття ПВ розуміють в найбільш широкому значенні, що розповсюджується не тільки на промисловість і торгівлю у власному значенні слова, але також і на галузі сільськогосподарського виробництва і добувної промисловості та на всі продукти промислового чи природного походження. До об'єктів охорони ПВ відносять патенти на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, товарні знаки, знаки обслуговування, фірмові найменування та вказівки про походження чи найменування місця походження, а також припинення недобросовісної конкуренції [5, ст. 1].

Отже, враховуючи тлумачення ПВ у міжнародному документі, захисту в кримінальному праві підлягають тільки права на об'єкти ПВ, які зазначені у двох статтях ККУ – 177 та 229. Перша з них відноситься до злочинів проти особистих прав й свобод людини і громадянина, а друга – до злочинів, скоєних у сфері господарської діяльності. У ККУ вони розташовані, відповідно, у 5 та 7 розділі. Розглянемо їх більш детально.

Об'єктом злочину за ст. 177 ККУ є права ПВ щодо винаходів, корисних моделей, промислових зразків, топографій інтегральних мікросхем, сортів рослин, раціоналізаторських пропозицій. Його предметом є однойменні результати творчої діяльності людини. Інші предмети злочинних посягань на об'єкти ІВ кваліфікуються за ст. 176, 229 та 231 ККУ [6, с. 395–399].

Потерпілий є обов'язковою ознакою повного складу злочину за ст. 177 ККУ. Ним можуть бути: а) винахідник, який створив винахід чи корисну модель; б) автор промислового

зразка; в) автор топографії інтегральної мікросхеми; г) автор сорту і власник патенту на сорт рослин; д) їх правонаступники; е) автор раціоналізаторської пропозиції. Також склад цього злочину сформульовано як матеріальний: злочин вважається закінченим з моменту настання матеріальної шкоди у великому розмірі.

Об'єктивна сторона розглядуваного злочину передбачає суспільно небезпечні дії, їх наслідки у вигляді заподіяння шкоди у великому розмірі (ч. 1 ст. 177), а також причинний зв'язок між ними. Розмір цієї шкоди наведено у примітці до ст. 176 ККУ, а при її визначенні враховуються як прямі збитки, так і неодержані доходи (упущена вигода). У випадку, якщо незаконне використання об'єкту права ІВ не потягло вказаних наслідків, застосовується ст. 51-2 КУАП, яка передбачає накладення штрафу від десяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян із конфіскацією незаконно виготовленої продукції та обладнання і матеріалів, які призначені для її виготовлення [7, ст. 51-2].

Злочинні посягання за ст. 177 ККУ реалізуються в трьох формах: а) незаконне використання винаходу, корисної моделі, промислового зразка, топографії інтегральної мікросхеми, сорту рослин, раціоналізаторської пропозиції; б) привласнення авторства на них; в) інше умисне порушення права на ці об'єкти [6, с. 395–399].

Застосоване в ст. 177 поняття «використання» щодо різних предметів злочину має свою специфіку й повинно вирішуватися стосовно кожного об'єкту ПВ окремо, на підставі аналізу відповідних законів, що регулюють права власників патентів, або інших документів, що засвідчують виключне право власності на ці об'єкти.

Наступною статтею ККУ, яка передбачає відповідальність за злочин проти прав на об'єкти ПВ, є 229. Її основним безпосереднім об'єктом є засади добросовісної конкуренції в частині обігу інтелектуальної продукції. Додатковими об'єктами злочину можуть виступати права та законні інтереси споживачів, право ІВ.

Предметом злочину за ст. 229 ККУ можуть виступати три речі: знак для товарів і послуг; фірмове найменування; кваліфіковане зазначення походження товару. Для їх визнання предметом злочину існують певні особливості, які впливають на доведеність складу злочину [6, с. 570–575].

Так, знаки для товарів і послуг визнаються предметом злочину, якщо вони: а) зареєстровані в Україні; б) охороняються без реєстрації на підставі міжнародних договорів, учасником яких є Україна; 3) визнані у встановленому порядку добре відомими. Законодавство України допускає передачу від власника іншій особі права власності на знак для товарів та послуг повністю або в певній частині свідоцтва, за умови, якщо ця передача не стане причиною введення в оману споживача щодо товару і послуги або щодо особи, яка їх виготовляє чи надає. У разі, якщо правонаступник свідоцтва свідомо порушує зазначені вимоги законодавства, його дії можуть кваліфікуватися за ст. 229 ККУ.

У випадку фірмового найменування важливо пам'ятати, що згідно з положеннями ЦКУ правом на комерційне (фірмове) найменування володіє лише юридична особа, яка є підприємницьким товариством. При цьому фізична особа-підприємець має право заявити як фірмове (комерційне) найменування своє прізвище або ім'я. Правовій охороні підлягає як повне, так і скорочене комерційне найменування суб'єкта господарювання, якщо воно фактично використовується ним у господарському обігу. Право ІВ на комерційне найменування є чинним з моменту першого використання цього найменування та охороняється без обов'язкового подання заявки на нього чи його реєстрації і незалежно від того, є чи ні це позначення частиною торговельної марки.

Кваліфіковане зазначення походження товару також має особливості кримінально-правової охорони. Ці особливості зумовлені інтересами захисту прав виробників товарів від недобросовісних конкурентів, які використовують традиційні найменування місць походження, але розташовані в іншій місцевості і не мають відношення до справжнього виробника. При цьому не є предметом розглядуваного злочину просте зазначення походження товару – будь-яке словесне чи зображувальне (графічне) позначення, що прямо чи опосередковано вказує на географічне місце походження товару (країни, регіон, населений пункт тощо).

Об'єктивна сторона злочину за ст. 229 ККУ характеризується сукупністю трьох ознак: 1) діянням у вигляді незаконного використання предметів, альтернативно вказаних у її першій частині або іншого порушення права на знак для товарів і послуг, фірмового найменування або кваліфікованого зазначення походження товару; 2) суспільно-небезпечними наслідками – матеріальною шкодою у великому або особливо великому розмірі; 3) причинним зв'язком між вказаними діями та наслідками [6, с. 570–575].

Як і у випадку із розглянутою вище ст. 177, у ст. 229 ККУ поняття «використання» має певну специфіку для кожного із трьох можливих предметів злочину. Так, під використанням знака для товарів чи послуг, а також фірмового найменування визнається: а) нанесення його на будь-який товар, упаковку, в якій міститься товар, вивіску, пов'язану з ним, етикетку, нашивку, бирку чи інший прикріплений до товару предмет, зберігання такого товару із зазначеним нанесенням знака з метою пропонування для продажу, продаж, імпорт та експорт; б) застосування знака під час пропонування та надання будь-якої послуги; в) застосування його ділової документації чи в рекламі та в мережі Інтернет, у т.ч. в доменних іменах. При цьому немає різниці, чи використано предмет цілком, чи лише його окремі елементи. Внесення знака до статутного фонду суб'єкту господарювання також кваліфікується як його використання. Для кваліфікованого зазначення походження товару його використання відбувається у вигляді: а) нанесення його на товар або етикетку; б) нанесення на упаковку товару, застосування в рекламі; в) запис на бланках, рахунках та інших документах, що супроводжують товар [6, с. 570–575].

Інші основні складові злочину як за ст. 177, так і за ст. 229 є аналогічними до ст. 176 ККУ: суб'єкт злочину загальний, а суб'єктивна сторона характеризується прямим або непрямым умислом. Кваліфікованими видами вчинення всіх цих злочинів є: а) повторність; б) змова групи осіб; 3) завдання матеріальної шкоди в особливо великому розмірі.

Попри ККУ, вітчизняний законодавець у питаннях кримінально-правової охорони ПВ також спирається на низку Законів України, а саме: «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про охорону прав на зазначення походження товарів», «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем» та «Про охорону прав на сорти рослин» [8–13]. Певною мірою застосовуються норми четвертої книги ЦКУ «Право інтелектуальної власності» [4].

Із усіх перерахованих законів лише четверта книга ЦКУ відноситься до кодифікованих актів та представляє собою критичне переосмислення змісту існуючих норм, відрізняється злагодженим викладенням, забезпечує повноту регулювання правовідносин у сфері ІВ. Розуміючи це народними депутатами Б. Тарасюком та Р. Зваричем, у 2004 році було розроблено проект консолідованого акту «Кодекс інтелектуальної власності» (КІВ). Зазначений проект мав замінити собою не тільки четверту книгу ЦКУ, а і 16 главу Господарського кодексу України та усі спеціальні Закони України, перераховані вище. Розгляд проекту відбувся 5 квітня 2004 р. на засіданні Комітету з питань науки і освіти Верховної Ради України. За результатами засідання проект відхили [14]. Підставою для відхилення стали зауваження щодо односторонності проекту кодексу, в якому деталізувалася лише одна із складових ІВ – авторське право. Усі інші складові ІВ, включаючи ПВ, були врегульовані дуже побіжно. На погляд законотворців, прийняття такого кодексу суттєво погіршувало захист прав ІВ в Україні.

Один із провідних вчених України, О.А. Підпригора, який присвятив низку досліджень проблематиці охорони прав на об'єкти ІВ, висловив думку, що провалу проекту кодексу можна було уникнути, якби наукову та юридичну громадськість не усунули від розробки і його обговорення [15, с. 76]. Представлений політиками проект кодифікованого акту представляв собою невдалу компіляцію вже існуючої четвертої книги ЦКУ та спеціалізованих законів у зазначеній сфері із викладенням окремих норм у новій редакції, які суттєво звужують охорону об'єктів права ІВ [17, с. 77–79].

Висновки. Отже, проаналізувавши вітчизняне законодавство в частині кримінально-правової охорони права ПВ, можна стверджувати, що злочини проти права на ці об'єкти становлять окремий вид злочинів, із притаманними їм характерними ознаками. Існують

певні прогалини й невідповідності, які не дозволяють ККУ врахувати всі існуючі за міжнародним законодавством об'єкти ПВ. Розгалужене вітчизняне законодавство у сфері ПВ, яке у 2004 році нараховувало 130 нормативних актів [14], не сприяє встановленню єдиних принципів у охороні прав на ПВ, їх подібності й сталості в суспільстві на тривалий період.

Для врегулювання перерахованих недоліків вбачається за доцільне доопрацювати існуючу редакцію ККУ шляхом створення окремої глави злочинів проти права ПВ та включення до неї розглянутих статей щодо злочинів проти права ПВ у новій редакції. Подібна новація має враховувати розширення існуючої бази кримінальних дій у відповідності до міжнародних правових актів, які набули чинності в Україні. Поліпшення режиму кримінально-правової охорони прав на об'єкти ПВ в Україні має стати дієвим інструментом у боротьбі зі злочинністю у сфері промислової власності у світлі економічного розвитку нашої країни та її інтеграції до Євросоюзу.

Список використаних джерел:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 75., т. 1 – 83 с. – Ст. 2125.
2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
4. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.
5. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20.03.1883 року // Зібрання чинних міжнародних договорів України. – 1990. – № 1. – 320 с.
6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 3-тє вид., переробл. та доповн. / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К. : Атіка, 2004. – 1056 с.
7. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-X // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – № 51. – Ст. 1122.
8. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15 грудня 1993 року № 3689-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 7. – Ст. 36.
9. Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15.12.1993 року № 3688-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 7. – Ст. 34.
10. Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем: Закон України від 5 листопада 1997 року № 621/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 8. – Ст. 28.
11. Про охорону прав на сорти рослин: Закон України від 21 квітня 1993 року № 3116-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 21. – Ст. 218.
12. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15 грудня 1993 року № 3687-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 7. – Ст. 32.
13. Про охорону прав на зазначення походження товарів: Закон України від 16 червня 1999 року № 621/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 32. – Ст. 267.
14. Проект Кодексу про інтелектуальну власність від 07 червня 2004 року № 5620 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=5620&skl=5.
15. Підпригора О.А. Чи потрібен Україні Кодекс про інтелектуальну власність / О.А. Підпригора // Університетські наукові записки. – 2005. – № 1-2(13-14). – С. 75–79.

